

Ülkemizde İstihdam...

Ahmet YETİM

İşsizlik genel anlamıyla insan kaynaklarının kısmen atıl kalması, kalkınma hızında yavaşlama eğilimini ifade etmektedir.

Bir başka tanımla, çalışmaya hazır olanlarla halen bir işte çalışanlar arasındaki fark olarak da ifade edilebilir.

İşsiz sayılabilmek için Uluslararası Çalışma Örgütüne göre aktif olarak iş aramak gerekmektedir.

Dolayısıyla işgücü arz ve talebi işsiz sayısını belirleyen iki temel dinamiktir.

2001 kriziyle birlikte işsizlik Türkiye'nin en önemli ekonomik ve toplumsal sorunu haline gelmiştir.

1980'li yıllarda, ithal ikame stratejilerinden dışa açık büyüme politikalarına dönüşle birlikte dış dünyaya entegrasyonla eşzamanlı olarak artmaya başlayan işsizlik 1990'lı yıllarda daha da yüksek düzeylere ulaşmıştır.

Ülkemizde özellikle 2001 kriziyle birlikte işsizlikte tam bir patlama yaşanmıştır. Öyle ki iki yıl gibi kısa sürede genel işsizlik oranı % 6.6'dan % 10.3'e, tarımda işsizlik % 9.3'ten % 15'e çıkmıştır. 2003 ve 2004 yıllarında işsizlikte kayda değer bir azalma olmamıştır.

Art arda iki yıl devam eden büyüme oranlarıyla sınırlı ölçüde gerileme görülse de çözümün güçlükleri nedeniyle gündemdeki en önemli konulardan biri olmaya devam edecektir.

Bugün yüksek işsizlik düzeyi ülkemizi Avrupa Birliğinde Polonya ve Slovakya'dan sonra tarım sektörü dışında en yüksek işsizliğe sahip bir konuma getirmiştir.

AB yolunda özelde serbest dolaşımın, genelde ise tam üyeliğin önündeki en büyük engeli oluşturan yüksek işsizlik, kayıt dışı istihdam ve istihdam vergilerindeki yükseklik nedeniyle çözümü de aynı ölçüde zor bir konu olmaya devam etmektedir.

Dolayısıyla işsizlikle mücadelede siyasal ve toplumsal irade işsizliği azaltmak için önkoşullardan biriyse de yeterli değildir. Yanısıra işsizliğin nedenlerinin doğru tanımlanıp, etkili niyet ve önlemlerin de devreye sokulması olmazsa olmaz koşullardan biridir.

İşsizliğin nedenleri ve çözümü yönünde uygulanması gereken stratejiler konusunda görüş birliği olmaması, işsizlikle mücadelede elde edilen başarıların sınırlı kalması yada doğrudan başarısızlığa da zemin hazırlamaktadır.

Her ülkenin ve dolayısıyla toplumun kendisine özgü paylaşım, dayanışma, kalkınma ve gelişme politikaları sorunun çözümünde doğrudan-dolaylı etkiler yaratmaktadır.

İŞSİZLİĞİN NEDENLERİ

İşsizliğin kaynakları ve nedenleri açısından gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında önemli farklar vardır.

Gelişmiş ülkelerde özellikle işgücü arzının pek fazla değişmediği Avrupa ülkelerinde işsizlik işgücü piyasasının kurumsal özelliklerinin neden olduğu yapısal bir sorun olarak ele alınmaktadır.

ABD-İngiltere gibi ülkelerde işsizlik oranının düşük olması daha esnek işgücü piyasalarına sahip olmalarına bağlanırken, düşük işsizliğin bedelinin de yüksek gelir eşitsizliği olduğu savunulmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sorunu daha çok tarım ağırlıklı ekonomiden sanayi ve hizmet ağırlıklı ekonomiye geçişin yarattığı değişimlerin bir ürünü olarak ortaya çıkmakta.

Nüfus artışı ve tarımda işgücü göçü tarım dışında yüksek düzeyde istihdam yaratılmasını gerekli kılmaktadır.

Bu anlamda ülkemizdeki işsizlik sorununun başlıca nedenlerinin geçiş ekonomisinin(dönüşüm) güçlükleri ve işgücü piyasasının rijitliği(katılığı) olduğu belirtilmektedir.

Ülkemizde hızlı nüfus artışı giderek yavaşlamasına rağmen devam etmektedir. Son nüfus sayımında artış oranı % 1.8 olarak tespit edilmiştir. Bu göreceli de olsa yüksek oranlı bir artışı ifade etmekte, üstelik önümüzdeki 20-25 yıllık zaman zarfında azalarak da olsa devam edeceği tahmin edilmektedir.

Kaldı ki tarımsal nüfusun tarım dışı sektörlerle aktarılması da ülkemiz istihdam yapısında sorunlar yaratmaya aday bir gelişme olarak karşımıza çıkabilecektir.

Kalkınma sürecinde Tarım sektöründe verimlilik artışlarına paralel olarak istihdam azalması yaşanması kaçınılmaz görünmektedir.

Gençlerin bir bölümü eğitim süreci sonunda tarımdan kopmakta, yetişkinlerin bir bölümü kırsaldan kopmadan tarım dışı etkinliklere yönelmekte yada aileler halinde kırdan kente nitelsiz göç yaşanmaktadır.

Dolayısıyla bugün tarım kökenli istihdamın büyüklüğü kalkınma düzeyimizin üzerinde seyretmekte, toplam istihdamın % 30-34'lük bölümü sektörde gerçekleştirilmektedir.

Oysa bu oran gelişmiş ülkelerde % 5'in altında seyretmektedir. AB'nin diğer ülkelere oranla ekonomisi geri sayılan Yunanistan, Polonya gibi ülkelerinde bile % 10-20 arasında değişmektedir.

Bununla birlikte ülkemizde son yıllarda tarımsal istihdamda sınırlı da olsa gerileme görülmektedir.

Buna karşılık kentlerdeki işgücü durumu istihdam dengesizliğini sergilemektedir.

Kentlerde her 100 kadından sadece 19'u işgücüne dahildir. Üniversite düzeyinde katılım % 70 ile AB ortalamasına(% 85) yakın çıkarken, lise düzeyinde % 30 ile AB ortalaması olan % 65'in oldukça altında kalmaktadır.

Lise ve üniversite eğitimi olan kesimde her 100 kadından 10 kişi istihdamda kendine yer alabilmektedir (AB ortalaması % 45). Bu alanda ülkemiz AB ülkelerinin tümünün gerisinde yer almaktadır.

Eğitim düzeyi düştükçe işgücüne katılım da düşmektedir. Bununla birlikte ülkemiz örneğinde kadınların genel istihdamdaki payı son yıllarda artış göstermiş ve ortalama % 25'lere kadar çıkmıştır.

1990-2000 yılları arasında tarım dışı toplam işgücü arzının ortalama artışı % 2.4 olurken, 2000-2010 yılları arasında % 3'e ulaşması beklenmektedir. Tarım dışı işgücü toplamının 17 milyon civarında olduğu düşünüldüğünde istihdam alanında her yıl 550-600 bin kişiye iş yaratılma zorunluluğu bulunmaktadır.

Aksi takdirde işsizliğin daha da artması ve istihdamda gerileme yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

İşgücü arzı üzerinde ekonomik konjonktürün önemli etkisi bulunmakta.

Bu süreçte ekonomik daralma sonucunda ortaya çıkan işsizlik artışı sonucunda bir kısım işsiz iş bulma umudunu yitirerek işgücü piyasasının dışına çıkmış ve işgücü sayısı gerilemiştir.

Bu tespit, son ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılında açıkça yaşanmıştır.

Kriz yılının ardından 2002 yılında tarım dışı kadın işgücünde % 15 gibi önemli bir büyüme görülmüştür.

Ancak 2002 yılında ekonominin % 7 büyümesine rağmen işsizlik oranının % 12.7'den % 15'e çıkması büyük ölçüde konjonktürel işgücü artışından kaynaklanmıştır.

Talep bazında ise 2001 yılında ekonomik daralmayla birlikte istihdamda da düşüş meydana gelmiştir.

Ekonomi % 7'ye yakın küçülürken, istihdam da % 2.4 azalmıştır. Dolayısıyla işsizlikte ilk sıçrama % 9.3'ten % 12.7'ye büyük ölçüde bu küçülmeden kaynaklanmıştır.

İşten çıkarmanın maliyetli olduğu orta ve büyük firmalarda istihdam bir ölçüde korunmuştur.

Bu nedenle 2002 yılı büyümesinin yeni istihdam yaratmakta sınırlı etkisi olmuştur.

TÜRKİYEDE İSTİHDAM TABLOSU

Türkiye'de istihdam artmakta, ancak işsiz sayısı düşmemektedir. Bu durum işsizlikle etkin bir şekilde mücadele edilemediği anlamına gelmemekte ancak ekonominin içinden geçtiği derin yapısal dönüşümü ifade etmektedir.

Artan iç ve dış rekabet ortamında yükselen sektörlerde nitelikli eleman açısından açık oluşmakta, rekabet edemeyerek gerileyen sektörlerde ise vasıfsız işsizlerin sayısı hızla artmaktadır.

Tablo:1

	2004(1.dön)	2004(2. dön)	2005(1.dön)	2005(2. dön)
GSMH(Cari Fiyatlarla) (Trilyon)	80.506	95.650	93.079	109.259
Büyüme Hızı(GSYİH) %	11.8	14.4	4.8	4.2
Büyüme Hızı(GSMH)	13.9	15.7	5.3	3.4
Toplam İşgücü(bin)	22.732	24.456	23.588	25.015
İstihdam(bin)	19.902	22.188	20.838	22.721
İşgücüne Katılım Oranı(%)	45.9	49.2	46.8	49.3
İşsizlik Oranı(%)	12.4	9.3	11.7	9.2

Kaynak: DİE,2005

Ülkemiz son iki yılda önemli büyüme hızlarına ulaşmış, toplam işgücü oranı büyüme tablosuna paralel önemli ölçüde artış göstermiştir.

Toplam işgücü 2004 yılının ilk çeyreğinde 22 milyon 732 binden 2005'in ikinci çeyreğinde 25 milyon 15 bine yükselmiştir.

Aynı dönemde toplam istihdam da artış göstermiş 19 milyon 902 binden 22 milyon 721 bine çıkmıştır.

Toplam istihdamdaki artış toplam işgücü talebini karşılamış ancak ek istihdam yaratma başarısı sınırlı kalmıştır.

Dolayısıyla işsizlik oranı % 11.7-9.2 bandında kalmıştır. Yıl sonu değeri de büyük ihtimalle bu oranlar dahilinde gerçekleşecektir.

Haziran 2005 tarihli DİE anketinde ülke toplam nüfusu 71 milyon 558 bin kişi olarak tahmin edilmiş, bu tahmin dahilinde 44 milyon 259 bini kentlerde 27 milyon 299 bini ise kırlarda yaşadığı belirtilmiştir.

Çalışma çağında kabul edilen 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus 50 milyon 777 bin olduğu bu nüfusun % 62.3'ü kentlerde % 37.7'si kırsal alanda yaşadığı tahmin edilmiştir.

23 milyon 58 bin kişi olarak tespit edilen toplam istihdama karşılık 2 milyon 305 bin kişi işsiz olarak görünmektedir.

Bununla birlikte uzun süre iş arayıp da bulmaktan ümidini kesenler, çalışabilecek çağda olup da çalışmayanlar ve ev kadını konumunda olanların da işsiz kategorisine dahil edilmesi işsiz sayısının 10 milyondan aşağıya olamayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4. İşgücü durumu (Haziran 2005)

Nüfus	TÜRKİYE	KENT	KIR
Kurumsal olmayan sivil nüfus (000)	71.558	44.259	27.299
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	50.777	31.651	19.126
İşgücü (000)	25.363	14.548	10.815
İstihdam (000)	23.058	12.769	10.289
İşsiz (000)	2.305	1.779	526
İşgücüne katılma oranı (%)	50,0	46,0	56,5
İstihdam oranı (%)	45,4	40,3	53,8
İşsizlik oranı (%)	9,1	12,2	4,9
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	12,6	12,8	11,8
Genç nüfusta işsizlik oranı(1)(%)	17,4	22,5	10,2
Eksik istihdam oranı (%)	3,5	3,1	4,0
Genç nüfusta eksik istihdam oranı(1) (%)	4,9	3,2	7,1
ERKEK			
Kurumsal olmayan sivil nüfus (000)	35.721	22.314	13.407
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	25.187	15.878	9.310
İşgücü (000)	18.497	11.451	7.046
İstihdam (000)	16.812	10.192	6.620
İşsiz (000)	1.685	1.259	426
İşgücüne katılma oranı (%)	73,4	72,1	75,7
İstihdam oranı (%)	66,7	64,2	71,1
İşsizlik oranı (%)	9,1	11,0	6,0
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	11,3	11,3	11,2
Genç nüfusta işsizlik oranı(1)(%)	16,9	19,6	12,5
Eksik istihdam oranı (%)	4,1	3,2	5,4
Genç nüfusta eksik istihdam oranı(1) (%)	5,8	3,4	9,6
KADIN			
Kurumsal olmayan sivil nüfus (000)	35.837	21.945	13.892
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	25.589	15.773	9.816
İşgücü (000)	6.867	3.098	3.769
İstihdam (000)	6.247	2.577	3.669
İşsiz (000)	620	520	100
İşgücüne katılma oranı (%)	26,8	19,6	38,4
İstihdam oranı (%)	24,4	16,3	37,4

İşsizlik oranı (%)	9,0	16,8	2,6
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	18,2	18,7	15,9
Genç nüfusta işsizlik oranı(1)(%)	18,3	29,2	6,5
Eksik istihdam oranı (%)	1,9	2,5	1,4
Genç nüfusta eksik istihdam oranı(1) (%)	3,0	2,9	3,1

(1) 15-24 yaş grubundaki nüfus

Kaynak: DİE,2005

Tablodaki işsiz sayısı aktif iş arayanları kapsamaktadır.

Ülkemizde 18 milyon 497 bin erkek işgücünün 16 milyon 812 bini istihdam edilmekte, buna karşılık 6 milyon 867 bin kadın işgücüne karşılık 6 milyon 247 bin kadın istihdam ediliyor görünmekte.

15 ve daha yukarı yaştaki kadın nüfusunun 35 milyon 837 bin olmasına karşılık işgücünün 6 milyon 867 bin, istihdamının 6 milyon 247 binde kalması kadınların işgücüne katılımındaki çarpıklığı ve toplumdaki statüsünü göstermektedir.

Kadın işgücünün % 17.4'ü istihdam edilirken erkeklerde bu oran % 47'ye yükselmektedir. İstihdam dengesizliğinin erkekler lehine olması bu alanda kadınlar lehine yeni düzenlemeler yapılması gerektiğini göstermektedir.

İŞSİZLİĞİN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK ÖNERİLER

Ekonomik çarpıklıklar ve sektörel dengesizlikler nedeniyle uzun yıllar kemikleşmiş olan işsizliğin azaltılması ve istihdamın artırılması konusu Türkiye'nin çözümü en zor sorunları arasında yer almaktadır.

Kemikleşen işsizlik konusuna gününbirlik ve geçici çözüm öneren stratejiler yerine daha soğukkanlı, kısa orta ve uzun vadeli dönüşüm perspektifleri olan yaklaşımlarla çözüm aranmalıdır.

2005 ve izleyen yıllarda ekonominin dinamiklerine bağlı olarak verimlilik artışının yavaşlaması ve yapılan yeni yatırımlar nedeniyle istihdam artışının hızlanması beklenmektedir. Ekonomide gelir ve istihdam yaratıcı politikalara daha fazla yer verilmelidir

İşsizliği azaltmak için ekonomide yatırım ve üretim iklimi elverişli hale getirilmelidir.

Bugün asgari ücretin işverene, ücret sigorta primi ve vergi toplam maliyeti, (yemek, servis ve diğer yan ödemeler hariç) 594 YTL'dir (yaklaşık 440 dolar).

Bu ücret, uluslararası rekabet koşullarında rakibimiz konumundaki ülkelerle kıyaslandığında yüksek olup aşırı vergi yükü nedeniyle ne işçiyi ne de işvereni tatmin etmemektedir.

Asgari ücretin düşürülmesi değil, bu ad altında işverenin sırtına bindirilen maliyetin düşürülmesi sağlanmalıdır.

Bu nedenle asgari ücret üzerinden alınan vergilerin indirilmesi ve sosyal güvenlik primlerinde indirim yapılması düşünülmelidir.

Özellikle katma değer üretimi fazla olan ve döviz girdisi sağlama potansiyeli olan başta markalaşmış tüketim malları, stratejik öneme haiz yazılım sektörü, bilgi-işlem teknolojileri ve hizmet sektörlerine özel önem verilmelidir.

Madencilik ve kimya gibi hammaddeyi kaliteli ve ucuza ara mala dönüştüren sektörler geliştirilmelidir.

Sanayi ve hizmetler sektöründe son yıllarda hızla artan nitelikli eleman ihtiyacı karşısında, meslek eğitim sisteminin kalitesi yükseltilmelidir.

Son veriler Türkiye'de istihdam edilenlerin yüzde 48.9'unun "kayıt dışı" çalıştığını ortaya koymaktadır. SSK'ya kayıtlı işçi sayısının 5 milyon 582 bin olduğu, buna karşılık 3 milyon 224 bin kişinin SSK çerçevesinde kayıtdışı çalıştığı ortaya çıkmaktadır.

Ürktücü boyutlara ulaşan ve kayıtlı çalışan firmalar aleyhine haksız rekabete, önemli vergi kaybına yol açan kayıt dışı istihdam önlenmelidir.

Çalışanların sosyal sigorta kapsamına alınması, sağlıklı çalışma ortamlarına kavuşması, işverenin vergi ve prim yükünün azaltılması, işgücünün eğitilmesi çözümleri gereken önemli konuların başında gelmektedir.

Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde çok önemli olan Avrupa İstihdam Stratejisine uyum çalışmaları kapsamında AB ve Hükümetin finansmanı ile başlatılan "Aktif İşgücü Programları Projesi" ciddiyle uygulanmalıdır.

Gelişmiş Avrupa ülkeleri bile bazı sektör ve iş kollarında uluslararası yıkıcı rekabet karşısında kendi sanayilerini koruyucu önlemler almaktadır.

Özellikle az gelişmiş ülkelerde, belirli üniversite eğitimi almış çalışmaya hazır kişiler de dahil olmak üzere, çalışan sınıfın büyük kısmı ekonomik sıkıntılardan dolayı, kendi yetenek ve isteklerine paralel bir işte değil, istemediği yeteneklerine uymayan işlerde çalışmaktadır.

Bu durum işgücü verimliliğini azaltmakta, sürekli iş değişikliği, mutsuz çalışan kişilerin aile yapılarını da etkilemektedir. İstihdam yapısı da olumsuz etkilenmektedir.

Eğitim sistemimizi istihdam profili ile özdeşleştiren düzenlemeler yapılmalıdır.